

σταυρός

σταυρός, ο, ουσ. [*<αρχ. σταυρός>*], ο σταυρός. **1.** το σημείο του μετώπου ανάμεσα στα φρύδια και στη ρίζα της μύτης: «του 'ρθε μια αδέσποτη πέτρα στο σταυρό και τον ξάπλωσε κάτω». **2.** χρυσό κόσμημα σε σχήμα σταυρού, που κρεμιέται με αλυσιδίτσα στο λαιμό: «στο λαιμό του φορούσε ένα χρυσό σταυρό». **3.** (στη γλώσσα του χαρτοπαιγνίου) είδος παιχνιδιού της πόκας: «μετά τον κούκο διπλό το γυρίσαμε στο σταυρό». Από το ότι, εκτός από τα φύλλα που παίρνουν οι παίχτες στα χέρια τους, τοποθετούνται στο τραπέζι και πέντε φύλλα σε σχήμα σταυρού. Υποκορ. **σταυρουδάκι, το**. (Ακολουθούν 37 φρ.)·

- *αγκυλωτός σταυρός*, το σύμβολο του ναζισμού, η σβάστικα: «ο αγκυλωτός σταυρός είναι το πιο μισητό σύμβολο της ανθρωπότητας»·

- *βαράω στο σταυρό*, ενεργώ χωρίς ηθικούς φραγμούς: «όταν πρόκειται να κερδίσει χρήματα, βαράει στο σταυρό και δε λογαριάζει κανέναν». Από την εικόνα του ατόμου που χτυπάει κάποιον στο σταυρό· βλ. και φρ. *τον βαράω στο σταυρό*·

- *γαμώ το σταυρό μου!* έκφραση αγανακτισμένου ή εκνευρισμένου ατόμου. Συνήθως η φρ. κλείνει πάλι με το ρ. *γαμώ*: «γαμώ το σταυρό μου, γαμώ, δε θα μπορέσω κι εγώ να δω άσπρη μέρα!». Για συνών. βλ. φρ. *γαμώ τα καντήλια μου!* λ. *γαμώ*·

- *γαμώ το σταυρό σου!* ή *σου γαμώ το σταυρό!* **α.** επιθετική έκφραση εναντίον κάποιου που είναι ενοχλητικός, που μας δημιουργεί προβλήματα: «επιτέλους, γαμώ το σταυρό σου, σταμάτα αυτή την γκρίνια! || σου γαμώ το σταυρό αν πετάξεις ξανά πέτρες στα κεραμίδια του σπιτιού μου!». **β.** εκστομίζεται και ως βρισιά. Πρβλ.: *τσαχπίνη τονε θέλω γω, Λούλα μου, Λούλα μου, τον αγαπητικό μου, λεί λεί κουρμπάν. Να βάζει λάδι στα μαλλιά, Λούλα μου, μικρούλα μου, να βρίζει το σταυρό μου.* (Λαϊκό τραγούδι). Η φρ. πιο αραιά από ό,τι η αμέσως πιο πάνω, κλείνει πάλι με το *γαμώ*. Για συνών. βλ. φρ. *γαμώ τα καντήλια σου!* ή *σου γαμώ τα καντήλια!* λ. *γαμώ*·

- *δε βλάπτει να κάνεις κι από κανέναν σταυρό*, προτρεπτική έκφραση σε κάποιον να επικαλείται καμιά φορά και τη βοήθεια του Θεού: «ξέρω πως δεν τα πας καλά με τη θρησκεία, αλλά δε βλάπτει να κάνεις κι από κανέναν σταυρό»·

- *είναι (για) να κάνεις το σταυρό σου!* ή *είναι (για) να κάνει κανείς το σταυρό του!* είναι να απορείς, είναι να απορεί κανείς: «είναι για να κάνεις το σταυρό σου με τα καμώματα της σημερινής νεολαίας!»·

- *ήρθε ο Άι Λιας, μάσε τα δαδιά σ', ήρθε κι ο Σταυρός, κάτσε και πυρώσ'*, βλ. λ. [δαδί](#)·

- *θα πάρεις τον αργυρό σταυρό ή θα σου δώσουν τον αργυρό σταυρό*, ειρωνική παρατήρηση σε δημόσιο υπάλληλο, που από ευθυνοφοβία αρνείται να μας εξυπηρετήσει πιο γρήγορα παρατυπώντας ανώδυνα, ή ειρωνική παρατήρηση σε τροχονόμο που, παρά τις παρακλήσεις μας, επιμένει να μας επιδώσει την κλήση για κάποια παράβαση των κανόνων οδικής κυκλοφορίας ή για παράνομη στάθμευση, ή σε κάποιον που χωρίς ιδιαίτερο λόγο ενήργησε ενάντια στα συμφέροντά μας ή μας πρόδωσε. Αναφορά στο ομώνυμο παράσημο. Συνών. *θα πάρεις το βραβείο ή θα πάρεις το βραβείο της ανοιχτής παλάμης ή θα πάρεις το βραβείο της χείρας (χήρας) με τα πέντε ορφανά ή θα σου δώσουν το βραβείο ή θα σου δώσουν το βραβείο της ανοιχτής παλάμης ή θα σου δώσουν το βραβείο της χείρας (χήρας) με τα πέντε ορφανά / θα πάρεις το μεγαλόσταυρο ή θα σου δώσουν το μεγαλόσταυρο / θα πάρεις το παράσημο ή θα πάρεις το παράσημο της ανοιχτής παλάμης ή θα σου δώσουν το παράσημο ή θα σου δώσουν το παράσημο της ανοιχτής παλάμης*·

- *κάνε το σταυρό σου και προχώρησε*, προτροπή σε κάποιον να αποφασίσει κάτι και να αρχίσει να ενεργεί με πίστη και χωρίς φόβο. (Λαϊκό τραγούδι: *κάνε το σταυρό σου και προχώρησε*, η παράνομη αγάπη μας εχώρισε)·

- *κάνω το σημείο του σταυρού*, βλ. λ. [σημείο](#)·

- *κάνω το σταυρό μου*, **α.** σταυροκοπιέμαι με θρησκευτική, με λατρευτική διάθεση: «μόλις πέρασε από μπροστά

μας ο Επιτάφιος, κάναμε όλοι το σταυρό μας». **β.** απορώ, εκπλήσσομαι: «είναι να μην κάνεις το σταυρό σου, όταν μαθαίνεις ξαφνικά πως ένα τόσο καλό παιδί έμπλεξε με τα ναρκωτικά!». (Λαϊκό τραγούδι: γλυκιές πενιές θ' ακούγανε, να χάνουν το μυαλό τους, πλούσιοι, βιομήχανοι, να **κάνουν το σταυρό τους**). **γ.** εύχομαι, προσεύχομαι να γίνει ή να μη γίνει κάτι: «κάνε το σταυρό σου να μην καταλάβει πως έβαλες χέρι στο ταμείο, γιατί αλλιώς την έχεις βαμμένη! || κάνε το σταυρό σου να μας βοηθήσει ο τάδε, γιατί αλλιώς καήκαμε!»·

- κουβαλώ σταυρό, βλ. φρ. σηκώνω σταυρό·

- κουβαλώ το σταυρό του μαρτυρίου, βλ. φρ. σηκώνω το σταυρό του μαρτυρίου. (Λαϊκό τραγούδι: απ' την ώρα που υπάρχω κι είδα της ζωής το φως, **το σταυρό του μαρτυρίου κουβαλάω** συνεχώς)·

- κρατώ το σταυρό του μαρτυρίου, βλ. συνηθέστ. σηκώνω το σταυρό του μαρτυρίου. (Λαϊκό τραγούδι: φεύγουν κι έρχονται τα χρόνια σαν νερό, μα δεν είδαν μια χαρά τα δυο μου μάτια, και **κρατώ του μαρτυρίου το σταυρό** στην ζωής τα πονεμένα μονοπάτια)·

- μα το σταυρό, ή μα τον Τίμιο Σταυρό, όρκος που δίνουμε για να γίνουμε πιστευτοί στα λεγόμενά μας: «μα το σταυρό, σου λέω, τα πράγματα έγιναν έτσι ακριβώς όπως σου τα περιέγραψα». (Λαϊκό τραγούδι: έτσι, **μα τον σταυρό**, θα σου τον στείλω σηκωτό και πια δε θα 'χεις άντρα)·

- με το σταυρό στο χέρι, με τιμότητα: «κανείς δεν πρόκοψε στη ζωή του με το σταυρό στο χέρι»·

- ο καθένας κουβαλάει το σταυρό του, βλ. συνηθέστ. ο καθένας σηκώνει το σταυρό του·

- ο καθένας σηκώνει το σταυρό του, ο κάθε άνθρωπος έχει τις προσωπικές του δυστυχίες, τα προσωπικά του βάσανα: «άλλος λίγο κι άλλος πολύ, ο καθένας σηκώνει το σταυρό του σ' αυτή τη ζωή»·

- ο σταυρός της θάλασσας, ο αστερίας: «παντού τους τοίχους της ταβέρνης στόλιζαν αποξηραμένοι σταυροί της θάλασσας»·

- ο σταυρός του μαρτυρίου, ο σταυρός πάνω στον οποίο μαρτύρησε ο Χριστός: «ζωγράφησε το Χριστό πάνω στο σταυρό του μαρτυρίου»· βλ. και φρ. σηκώνω το σταυρό του μαρτυρίου·

- ούτε το διάβολο να δεις ούτε το σταυρό σου να κάνεις, βλ. λ. [διάβολος](#)·

- πηγαίνει με το σταυρό στο χέρι, ενεργεί με τιμότητα: «πώς να προκόψει αυτός ο άνθρωπος, αφού πάντα πηγαίνει με το σταυρό στο χέρι!»·

- πολεμικός σταυρός, παράσημο που δίνεται για ανδραγαθίες στον πόλεμο: «για τις ηρωικές πράξεις του κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου, απένεμε η πολιτεία στον παππού μου τον πολεμικό σταυρό»·

- προχωράει με το σταυρό στο χέρι, βλ. συνηθέστ. πηγαίνει με το σταυρό στο χέρι·

- σηκώνω σταυρό, περνώ, υπομένω απερίγραπτες δυσκολίες, βασανίζομαι πολύ. (Λαϊκό τραγούδι: ούτε ένας δε μου έδωσε στη δίψα μου νερό, ο καθένας μ' εγκατέλειπε, όταν **σήκωνα σταυρό**). Από την εικόνα του Χριστού που σήκωσε το Σταυρό Του μέχρι το Γολγοθά·

- σηκώνω το σταυρό του μαρτυρίου, οποιαδήποτε ψυχική ή σωματική ταλαιπωρία υφίσταται κάποιος: «έχει να θρέψει ολόκληρη οικογένεια και μόνος του σηκώνει το σταυρό του μαρτυρίου». Αναφορά στο σταυρό πάνω στον οποίο μαρτύρησε ο Χριστός· βλ. και φρ. σηκώνω σταυρό·

- σταυρός μ' αγκάθια, (στη γλώσσα του χαρτοπαιγνίου) παραλλαγή του παιχνιδιού σταυρός (βλ. λ.)·

- το σημείο του σταυρού, βλ. λ. [σημείο](#)·

- τον βαράω στο σταυρό, **α.** του καταφέρω καιρίο πλήγμα: «όποιος μου φέρεται άσχημα, τον βαράω χωρίς

δεύτερη κουβέντα στο σταυρό». **β.** προσπαθώ να τον πετύχω ή τον πέτυχα στο σημείο ανάμεσα στα φρύδια και στη ρίζα της μύτης του: «σημάδεψα με το όπλο μου και τον βάρεσα στο σταυρό». (Λαϊκό τραγούδι: *αν με βαρέσεις στον σταυρό, απ' ένα γλίτωσες εχθρό, μ' αν εγώ θα σε χτυπήσω, δώσε μου τη γη μου πίσω*). βλ. και φρ. του *ρίχνω στο σταυρό*.

- τον βρίσκω στο σταυρό, τον σκοπεύω και τον πετυχαίνω στο σημείο ανάμεσα στα φρύδια και στη ρίζα της μύτης του: «όσο μακριά κι αν είναι κάποιος, αν σημαδέψει καλά, τον βρίσκει στο σταυρό».

- τον πετυχαίνω στο σταυρό, βλ. συνηθέστ. τον βρίσκω στο σταυρό.

- του γαμώ το σταυρό, **α.** τον καταξεφτιλίζω, τον καταντροπιάζω: «επειδή του χρωστούσε κάτι χρήματα, τον έπιασε μπροστά στον κόσμο και του γάμησε το σταυρό». **β.** τον τιμωρώ σκληρά, τον δέρνω άγρια και, κατ' επέκταση, τον κατανικώ: «σε σένα μπορεί να κάνει το δυνατό, αλλά εγώ του γαμώ το σταυρό όποια ώρα θέλω || όποιος ξαναενοχλήσει το φίλο μου, θα του γαμήσω το σταυρό». **γ.** εκστομίζεται και ως βρισιά. Για συνών. βλ. φρ. του *γαμώ τα καντήλια*, λ. *γαμώ*.

- του *ρίχνω στο σταυρό*, προσπαθώ να τον πετύχω στο σημείο ανάμεσα στα φρύδια και στη ρίζα της μύτης του: «εγώ του 'ριξα στο σταυρό, αλλά, επειδή ήταν πολύ μακριά, δεν ξέρω αν τον πέτυχα».

- του *Σταυρού*, τη γιορτή της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού στις 14 Σεπτεμβρίου: «πέρσι, ανήμερα του Σταυρού, αρραβώνιασα την κόρη μου».

- *φίλα σταυρό*, προτροπή σε κάποιον να φιλήσει το σημείο του σταυρού για να πιστέψουμε ότι, αυτά που μας λέει είναι αλήθεια. Η φρ. συνοδεύεται σχεδόν πάντοτε από χειρονομία με τους δείκτες των δυο χεριών να σχηματίζουν το σημείο του σταυρού μπροστά στο συνομιλητή για να τον φιλήσει. (Τραγούδι: *αν μ' αγαπάς φίλα σταυρό κι εγώ θα ψάξω και θα βρω αν είν' αλήθεια*).

- *φιλάς σταυρό*; **α.** έκφραση με την οποία ζητάει κάποιος από το συνομιλητή του να του ορκιστεί πως δε θα κοινολογήσει αυτό που είμαστε έτοιμοι ή που θέλει να του εμπιστευτούμε. **β.** έκφραση με την οποία ζητούμε απ' το συνομιλητή μας να μας ορκιστεί πως αυτά που μας λέει είναι αλήθεια. Ο όρκος γίνεται με το φίλημα του σταυρού που σχηματίζεται από τους δείκτες είτε του ενός είτε του άλλου συνομιλητή.

- *φιλώ σταυρό*, έκφραση που λέγεται σε κάποιον για να γίνομαι πιστευτοί στα λεγόμενά μας. Συνήθως η φρ. συνοδεύεται από χειρονομία με τους δείκτες των δυο χεριών να σχηματίζουν το σημείο του σταυρού και, μόλις τον φιλήσει, οι δείκτες κάνουντας μια κυκλική κίνηση από τη μια και την άλλη πλευρά του προσώπου του, αρχίζοντας από το σαγόι, έρχονται και ενώνονται στο κέντρο του μετώπου του. (Λαϊκό τραγούδι: *αν μ' αρνηθείς φιλώ σταυρό πως δε θα ψάξω να σε βρω*).